

# ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

## The Abbot's Leadership in Developing a Temple as the Center of Community: a Case Study of Abbots in Nong Chom Subdistrict, San Sai District, Chiang Mai Province

พระมหาประภาส วีรพล

Phramaha Praphat Virabalo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: phramaha.praphatphoncha@gmail.com

### บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในเขตตำบลหนองจ่อม และ 3) เพื่อวิเคราะห์ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 16 รูป/คน ได้แก่ เจ้าอาวาส 8 รูป และ ไวยาวัจกร 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา คือ ผู้ที่มีคุณสมบัติที่ประกอบด้วยสติ ปัญญา ความดีงาม และความสามารถของผู้นำที่เป็นแบบอย่างที่ดีและสามารถชักนำให้ชุมชนก้าวไปสู่เป้าหมายที่ดีงาม เจ้าอาวาสในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการบริหารวัด ส่งเสริมความศรัทธาในพระพุทธศาสนาสำหรับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัด พบว่าเจ้าอาวาสปฏิบัติตามระเบียบของมหาเถรสมาคมใน 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การส่งเสริมการศึกษาสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การพัฒนาวัด และการสาธารณสงเคราะห์ เช่น บริจาคทุนการศึกษาและทำนุบำรุงศาสนสถาน นอกจากนี้ เจ้าอาวายังใช้หลักการบริหารยุคใหม่ 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การรายงาน และการจัดการงบประมาณ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาวัดและสร้างความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์และชุมชน กล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญในการ

พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยยึดหลักพุทธธรรมผสานกับการบริหารจัดการยุคใหม่ เพื่อสร้างความสามัคคีและความก้าวหน้าในชุมชนอย่างยั่งยืน

**คำสำคัญ:** ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส, การพัฒนาวัด, ศูนย์กลางของชุมชน

## Abstract

This article aims to achieve three objectives: 1) to study leadership in Buddhism, 2) to examine the leadership of abbots in developing temples as community centers in Nong Jom Subdistrict, and 3) to analyze the leadership of abbots in temple development within Nong Jom Subdistrict, San Sai District, Chiang Mai Province. This qualitative research utilized in-depth interviews with 16 key informants, including 8 abbots and 8 temple committee members, and employed content analysis for data interpretation.

The findings reveal that leadership in Buddhism encompasses qualities such as wisdom, virtue, and the ability to lead by example, guiding communities toward positive goals. As spiritual leaders, abbots integrate Buddhist principles into temple management, fostering faith in Buddhism among the community. Regarding the leadership of abbots in temple development, the study found that abbots adhere to six areas outlined by the Sangha Supreme Council: governance, promotion of monastic education, educational support, and propagation of Buddhism, temple development, and social welfare. Examples include providing scholarships and maintaining religious structures. Additionally, abbots employ seven modern management principles: planning, organizational structuring, personnel management, directing, coordination, reporting, and budget management. These practices enhance temple development and strengthen collaboration between monastic and community members. In conclusion, the leadership of abbots plays a pivotal role in transforming temples into community centers by blending Buddhist principles with modern management practices. This approach fosters harmony, sustainable development, and communal progress.

**Keywords:** Abbot's Leadership, Temple Development, Community Center

## บทนำ

ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสนั้นจะต้องสร้างและพัฒนาภาวะหรือคุณสมบัติของความเป็นผู้นำของตน ให้เหมาะสมกับความเป็นผู้นำเสียก่อน จึงจะเป็นผู้นำคนอื่นได้ ผู้นำที่ยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถ มีบารมีมีบุคลิกภาพของความเป็นผู้นำ มีคุณธรรมและจริยธรรมประจำใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้หลักและแนวทางในการพัฒนาทั้งวัดและชุมชน สามารถเข้าถึงจิตใจผู้อื่นได้เป็นอย่างดี (พระมหาอาคม ปญฺญารโธ, 2546 : 2)

ดังนั้น เจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นผู้นำพระสงฆ์ที่อยู่ในวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของท้องถิ่นนั้น ๆ และเป็นผู้ที่นำความเจริญมาสู่องค์กร ซึ่งเจ้าอาวาสมีหน้าที่และอำนาจสูงสุดในการบริหารและดูแลวัดให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเรียบร้อยดีงามโดยเจ้าอาวาสมีหน้าที่หลายประการ เช่น เผยแผ่พระพุทธศาสนา บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอยู่ในวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล นอกจากนี้แล้วในส่วนของการพัฒนาวัดและพัฒนาชุมชนก็เป็นกิจที่เจ้าอาวาสพึงประพฤติปฏิบัติ เพราะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นอกจากการเทศนาสั่งสอนที่มีประสิทธิภาพแล้ว บรรยายกาศภายในวัดก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่จะเป็เครื่องดึงดูดให้ประชาชนหันหน้าเข้าวัด ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงต้องประพฤติเป็นตัวอย่างที่ดี ตลอดจนเป็นผู้นำในการพัฒนาวัดและชุมชน

เจ้าอาวาสที่ดีต้องมีความสามารถในการนำพาพระภิกษุสามเณรในวัดและประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ดีเป็นไปตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าพัฒนาวัดและพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญยิ่งขึ้น ความสามารถของเจ้าอาวาสในการเป็นผู้นำต่ำ เป็นขีดที่กำหนดระดับประสิทธิผลของการพัฒนา ถ้าเจ้าอาวาสมีความสามารถในการเป็นผู้นำต่ำ ขีดความสามารถในการประสบความสำเร็จในการพัฒนาก็พลอยต่ำไปด้วย แต่ถ้าความสามารถในการเป็นผู้นำสูงเท่าไร ความมีประสิทธิภาพในการพัฒนาก็จะสูงตามไปด้วยเช่นกัน (วรวิทย์ บุญยะดาษ, 2550 : 4-5)

เจ้าอาวาสที่ดีต้องมีความสามารถในการนำพาพระภิกษุสามเณรในวัดและประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติไปในทางที่ดีเป็นไปตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าพัฒนาวัดและพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญยิ่งขึ้น ความสามารถของเจ้าอาวาสในการเป็นผู้นำต่ำ เป็นขีดที่

กำหนดระดับประสิทธิผลของการพัฒนา ถ้าเจ้าอาวาสมีความสามารถในการเป็นผู้นำต่ำ ชีตความสามารถในการประสบความสำเร็จในการพัฒนาก็พลอยต่ำไปด้วย แต่ถ้าความสามารถในการเป็นผู้นำสูงเท่าไร ความมีประสิทธิภาพในการพัฒนาก็จะสูงตามไปด้วยเช่นกัน

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาได้มองเห็นความสำคัญและความจำเป็นของภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส จึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าผู้นำสงฆ์คือเจ้าอาวาส มีภาวะผู้นำด้านคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของความเป็นผู้นำมากน้อยแค่ไหน มีแนวทางของการบริหารและการจัดการวัดที่ถือว่าเป็นการพัฒนาวัดและชุมชน จนกระทั่งวัดกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้นอย่างไรและมีปัจจัยอะไรบ้างที่จะช่วยส่งเสริมให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการของชุมชน ซึ่งพื้นที่ที่จะใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ วัดในสังกัดของมหานิกาย ในเขตอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา
- 2 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
- 3 เพื่อวิเคราะห์ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอายุ พรรษา ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งและสมณศักดิ์ กับระดับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งผู้วิจัย มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้สามารถแบ่งแยกรายละเอียดได้ดังนี้

|                              |       |    |        |
|------------------------------|-------|----|--------|
| 1 เจ้าอาวาสวัดสังกัดมหานิกาย | จำนวน | 8  | รูป    |
| 2 ไวยาวัจกรวัด               | จำนวน | 8  | คน     |
| รวมทั้งหมด                   | จำนวน | 16 | รูป/คน |

แผนแบบการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแบบกลุ่มเดียว ตรวจสอบสภาวะการณ์ ไม่มีการทดลอง (the one shot, experimental case studies)

2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการวัดของเจ้าอาวาสเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และการบริหารและการจัดการวัดของผู้ใหญ่บ้าน, มัคทายก และแกนนำชุมชนเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นประกอบไปด้วย 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของเจ้าอาวาสเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) มีจำนวน 7 ข้อ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการวัดของเจ้าอาวาสเพื่อให้วัดเป็น ศูนย์กลางของชุมชน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามวิธีของลิเคอร์ท (Likert) โดยแยกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดหน่วยงาน ด้านการบริหารบุคลากร ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการประสานงาน ด้านการรายงานผล ด้านการจัดงบประมาณ รวมทั้งหมด 7 ข้อ ให้ผู้ตอบแบบสอบถามโดยการกรอกข้อมูลที่ละข้อ ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของเจ้าอาวาส, ไวยาวัจกรวัด มีจำนวน 7 ข้อ และ ตอนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการวัดของเจ้าอาวาส, ไวยาวัจกร และเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยแยกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการจัดหน่วยงาน ด้านการบริหารบุคลากร ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านการประสานงาน ด้านการรายงานผลด้านการจัดงบประมาณ รวมทั้งหมด 7 ข้อ ให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบทุกข้อแล้วจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เนื้อหาทั้ง 7 ประเด็น

3 วิธีสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ในการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้ 1. ศึกษาเอกสาร ตำราทางวิชาการ หลักการ แนวคิด ทฤษฎีของภาวะผู้นำ และผู้นำ ตามแบบคำถาม และเชิงพุทธศาสนา ตลอดถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2. ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบสอบถามลักษณะลักษณะสัมภาษณ์ และการกรอกข้อมูลตามคำถาม เป็นต้น 3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Content Validity) ความเหมาะสม และความถูกต้องแล้วนำมาแก้ไขตามที่ได้รับคำแนะนำ 4. นำแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงจากอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง และความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) 5. นำแบบสอบถามที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วมาปรับปรุงแก้ไข สำนวนภาษา (Wording) ที่ไม่ตรงตามเนื้อหา นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาให้พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อตรวจสอบและแก้ไขเป็นครั้งสุดท้าย เพื่อความสมบูรณ์ถูกต้องยิ่งขึ้น 6. นำแบบสอบถามที่ผ่านการหาคุณภาพแล้ว ไปพิมพ์เป็นแบบสอบถามฉบับจริงให้สมบูรณ์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1 ขอหนังสือรับรองจากศูนย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เพื่อขอความร่วมมือจากเจ้าอาวาส จำนวน 8 วัด และไวยาวัจกร จำนวน 8 ท่าน รวม 18 รูป/คนในตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดด้วยตนเอง

5. การจัดทำข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาทั้งหมดมาดำเนินการจัดทำข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

5.2 ตรวจให้คะแนนแบบสอบถามทั้งหมดตามเกณฑ์การให้คะแนนที่กำหนดไว้

6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทาง สังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไป ของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อพรรณนาความคิดเห็นในแนวทางและนโยบายศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน:กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และสถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency), ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

6.2 เกณฑ์การพิจารณาค่าเฉลี่ยเกณฑ์ที่ใช้แปลผลข้อคำถามที่ได้จากการประเมินผลมีดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย การแปลความหมาย

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 แปลว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 แปลว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 แปลว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 แปลว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 แปลว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสอยู่ในระดับน้อยที่สุด

## ผลการวิจัย

1) **ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา** พบว่า ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเน้นคุณลักษณะด้านจิตวิญญาณ แตกต่างจากภาพลักษณ์ของผู้นำทั่วไปที่มักเกี่ยวข้องกับอำนาจและตำแหน่งทางสังคม โดยผู้นำในมุมมองนี้คือผู้ที่นำทางปัญญา มอบแสงสว่างแก่จิตใจ และส่งต่อคำสอนที่มีผู้ปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องผ่านยุคสมัย การศึกษานี้จึงอ้างอิงแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เพื่ออธิบายลักษณะของผู้นำในบริบทที่กว้างขึ้น

นักวิชาการด้านสังคมมองว่าภาวะผู้นำขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมในแต่ละสถานการณ์ โดยผู้นำต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลง ส่วนมุมมองด้านจิตวิทยาเน้นว่าลักษณะผู้นำถูกกำหนดโดยโครงสร้างและความแตกต่างของสังคม

ลักษณะของผู้นำสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย เน้นการตัดสินใจด้วยตนเองโดยไม่เปิดโอกาสให้กลุ่มมีส่วนร่วม
2. ผู้นำแบบประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้กลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มุ่งเน้นความร่วมมือและความเข้าใจ

3. ผู้นำแบบเสรีนิยม มอบอิสระแก่กลุ่ม โดยผู้นำจะเข้ามามีส่วนร่วมเฉพาะเมื่อจำเป็น  
คุณลักษณะของความเป็นผู้นำที่สำคัญประกอบด้วย ลักษณะทางกาย ภูมิหลังทางสังคม สติปัญญา บุคลิกภาพ และลักษณะที่เกี่ยวกับงาน ลักษณะเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยแยกความแตกต่างระหว่างผู้นำที่ประสบความสำเร็จกับผู้นำทั่วไป โดยเน้นความสามารถในการสร้างความร่วมมือ ความเข้าใจ และการปรับตัวเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันในสังคม

2) **ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่** พบว่า ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้มีภาวะผู้นำดังนี้

(1) พลังกายและพลังประสาท ผู้นำต้องมีพลังกายและพลังประสาทที่เข้มแข็ง มีกำลังใจกล้าแกร่ง มีความอดทนกว่าคนธรรมดา ในเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองหรือสังคมขึ้น ต้องมีความมั่นคงและวางเฉยไม่แสดงอาการหรือความรู้สึกอยากได้ออกมา ผู้ที่จะทำเช่นนี้ได้ จะต้องมีความแข็งแรงและพลังประสาทเข้มแข็งจริงๆ และยิ่งไปกว่านั้น การเป็นผู้นำจะต้องทำงานหนักกว่าคนธรรมดา หมายความว่า ผู้นำต้องฉลาดรอบรู้ในการบริหารที่ควรหรือไม่ควรแก่หน้าที่ ไม่ปล่อยงานให้เป็นหน้าที่ของผู้ใต้บังคับบัญชาเพียงอย่างเดียว ถ้าหากพลังกายและพลังประสาทไม่แข็งแรงจริงๆ อาจเกิดความเจ็บป่วยหรือดูสภาพในตนเองบกพร่องไป



(2) รู้จุดมุ่งหมายและแนวทางที่จะพัฒนา คุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่ผู้นำจะต้องมี คือการมีนโยบาย หรือแผนปฏิบัติงานที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จ ผู้นำจะต้องรู้ว่า เป้าหมายในการพัฒนานั้นมุ่งหมายไปในแนวทางใด ตนควรจะแสดงบทบาทอย่างไรที่จะทำให้เป้าหมายเหล่านี้ บรรลุผลเป้าหมายเหล่านี้จะเป็นจริงได้ถ้าหากมีวิธีการที่แน่นอน ชัดเจน เพื่อการบรรลุเป้าหมายนั้น คนอื่นสามารถเข้าใจ หรือสามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจเป้าหมาย และวิธีการนั้นๆ ได้ คนอื่นๆ มีความเห็นด้วย และเข้าใจวิธีการนั้น ๆ ผู้นำต้องมั่นคงและจริงจัง และพยายามทำเป้าหมายนั้นให้เป็นจริงขึ้นมา

(3) ความกระตือรือร้น ผู้นำต้องมีความกระตือรือร้น บากบั่นขวนขวายที่จะทำเป้าหมายของตนให้สัมฤทธิ์ผลให้ได้ ความกระตือรือร้นจะทำให้เขายึดมั่นอยู่กับเป้าหมายและแผนงานนั้น อันจะช่วยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาพลอยกระตือรือร้นในการทำงานไปด้วย ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินการตามแผนงานนั้นราบรื่นขึ้น

(4) ความเป็นมิตรและความรัก ผู้นำต้องมีความรักและความเป็นมิตรต่อผู้ใต้บังคับบัญชา มีความโอบอ้อมอารีเอื้ออาทรต่อความเป็นอยู่ของผู้ร่วมงานและประชาชน เมื่อมีโอกาสดังกล่าวแสดงความห่วงใยให้ปรากฏ การรู้จักครอบครัวของบริวาร และการได้ถามสารทุกข์สุกดิบของบริวารและของคนในครอบครัวของเขา จะเป็นพลังเสริมให้ยึดเหนี่ยวจิตใจ และสร้างศรัทธาในตัวผู้นำให้แนบแน่นต่อไป

(5) ความน่าเชื่อถือ ผู้นำจะต้องทำตนให้เป็นคนที่น่าเชื่อถือได้ โดยการพูดจริงทำจริงตามสัญญาประชาคม ไม่เป็นคนหละหลือเล่ห์ หรือท้อแท้จับจด บริวารและคนใกล้ชิดจะได้มีความมั่นใจว่า พวกเขาสามารถฝากอนาคตและผลประโยชน์ของพวกเขาไว้กับผู้นำได้ ผู้นำจะต้องระมัดระวังพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมต่อคุณค่า (Values) หรือมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น

(6) ความกล้าในการตัดสินใจ ความกล้าในการตัดสินใจเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้นำ ปัญหาที่เผชิญหน้าผู้นำอยู่นั้นเป็นปัญหาสำคัญๆ เกี่ยวกับความเสื่อมถอยหรือความรุ่งเรืองของประเทศชาติและองค์กรต่าง ๆ ปัญหาแต่ละปัญหาอาจมีทางออกหลายทางจะเป็นทางใดดีนั้นตัวผู้นำจะต้องกล้าตัดสินใจ ในสถานการณ์บางสถานการณ์นั้นตัวผู้นำอาจจะไม่มีเวลาในการทบทวนครุ่นคิดมากนัก ผู้นำอาจจะต้องตัดสินใจทบทวนเลือกทางออกทางใดทางหนึ่งที่แน่นอน

(7) สติปัญญาความรอบรู้ ผู้นำควรจะเป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รอบรู้เรื่องต่างๆ ได้ดีกว่าคนสามัญทั่วไป แต่ในบางโอกาสบางสถานการณ์ ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นำอาจมีสติปัญญา ไม่ เลอเลิศเหมือนบุคคลธรรมดา แต่การเฉลียวฉลาดรู้ทันปัญหาและอุปสรรคเป็นเรื่องที่



### สำคัญมาก

ผู้นำจึงควรชวนหาความรู้อ่านจากการสังเกตการณ์ และจากการศึกษาเปรียบ เทียบสถานการณ์ให้มากๆ ความเฉลียวฉลาด หมายถึง ความสามารถที่จะมองเห็น และเข้าใจถึงสาเหตุและวิธีการแก้ปัญหา นั่นคือมีความสามารถที่จะนำเอาประสบการณ์ในอดีต มาเป็นมรรค วิธีในการช่วยตัดสินใจ จนกระทั่งทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

เขารู้ปัญหาของผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งมีส่วนช่วยให้ผู้นำดำรงอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบคนอื่นๆ ในหลายๆ ด้าน คือ รู้ทันคน มีความคล่องแคล่ว และมีความเจนจัดหรือมีความชำนาญสามารถตัดสินใจปัญหาได้อย่างแนบคาย

3) วิเคราะห์ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ตำบลหนองจ่อม อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=16)

| ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม | จำนวน | ร้อยละ |
|--------------------------------|-------|--------|
| เพศ                            |       |        |
| บรรพชิต                        | 8     | 50     |
| ชาย                            | 8     | 50     |
| รวม                            | 16    | 100    |
| อายุ                           |       |        |
| อายุ 31-40 ปี                  | 5     | 31.3   |
| อายุ 41-50 ปี                  | 8     | 50.0   |
| อายุ 51 ปีขึ้นไป               | 3     | 18.8   |
| รวม                            | 16    | 100    |
| ระดับการศึกษา                  |       |        |
| ต่ำกว่าปริญญาตรี               | 2     | 12.5   |
| ปริญญาตรี                      | 12    | 75.0   |
| สูงกว่าปริญญาตรี               | 2     | 12.5   |
| รวม                            | 16    | 100    |
| สถานภาพในชุมชน                 |       |        |
| พระสังฆาธิการ                  | 8     | 50.0   |
| ผู้นำชุมชน                     | 2     | 12.5   |
| เจ้าหน้าที่รัฐ                 | 1     | 6.3    |
| ประชาชน                        | 5     | 31.3   |

|     |    |     |
|-----|----|-----|
| รวม | 16 | 100 |
|-----|----|-----|

จากตารางที่ 1 พบว่า ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามในงานวิจัยนี้สามารถสรุปได้ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามแบ่งออกเป็นสองกลุ่มเท่า ๆ กัน คือ กลุ่มบรรพชิตและชาย ซึ่งมีจำนวนเท่ากันกลุ่มละ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 เท่ากัน กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมาคือ กลุ่มอายุ 31-40 ปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 และกลุ่มอายุ 51 ปีขึ้นไป มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 18.8 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 75.0 รองลงมาคือ กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งมีจำนวนเท่ากันกลุ่มละ 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 แต่ละกลุ่ม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระสังฆาธิการ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมาคือ ประชาชนทั่วไป จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 ส่วนกลุ่มผู้นำชุมชนมีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12.5 และกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือ เจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.3

ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน : กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ การวางแผน การจัดหน่วยงาน การบริหารบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การรายงาน การจัดงบประมาณ แสดงด้วยค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน : กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดย ภาพรวม

| (n=16)                                                                                                                               |                   |      |       |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|------|-------|
| ศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน : กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ | ความรู้ความเข้าใจ |      |       |
|                                                                                                                                      | $\bar{X}$         | S.D. | แปลผล |
| 1. การวางแผน                                                                                                                         | 3.88              | 0.70 | มาก   |
| 2. การจัดหน่วยงาน                                                                                                                    | 3.88              | 0.70 | มาก   |
| 3. การบริหารบุคคล                                                                                                                    | 3.94              | 0.69 | มาก   |
| 4. การอำนวยการ                                                                                                                       | 3.88              | 0.63 | มาก   |

|                   |      |      |     |
|-------------------|------|------|-----|
| 5. การประสานงาน   | 3.88 | 0.62 | มาก |
| 6. การรายงาน      | 3.78 | 0.68 | มาก |
| 7. การจัดงบประมาณ | 3.84 | 0.65 | มาก |
| รวม               | 3.87 | 0.64 | มาก |

จากตารางที่ 2 พบว่า ศึกษากภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน : กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตตำบลหนองจ่อม อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพรวมอยู่ใน **ระดับมาก** ( $\bar{X} = 3.87$ ) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ การบริหารบุคคล ( $\bar{X} = 3.94$ ) รองลงมา คือ การวางแผน, การจัดหน่วยงาน, การอำนวยความสะดวก, การประสานงาน ( $\bar{X} = 3.88$ ) รองลงมา คือ การจัดงบประมาณ ( $\bar{X} = 3.84$ ) และสุดท้าย คือ การรายงาน ( $\bar{X} = 3.78$ ) ตามลำดับ

## อภิปรายผล

จากการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะได้ทำการอภิปรายผล เฉพาะที่เห็นว่า สำคัญ จำเป็น และจะเป็นประโยชน์ ในการบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางชุมชนเพียง 3 ประเด็นหลักๆ ดังต่อไปนี้

**1) ภาวะผู้นำเป็นเครื่องวัดความต่างของผู้นำ** ภาวะผู้นำคือ พฤติกรรมของผู้ที่มีความรู้ความสามารถ สติปัญญา ความดีงามที่ผู้นั้นสามารถชักจูง นำพาให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ สามารถการสร้างและการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต่อองค์กร ขณะที่ ภาวะผู้นำ มีความหมายตามหลักพระพุทธศาสนา ก็คือ คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลาย มาประสานกัน และพากันไปสู่จุดมุ่งหมายที่ดีงาม ระดับผู้นำ ระดับรัฐ หมายถึง ราชา ระดับชุมชน โดยเฉพาะวัด หมายถึง เจ้าอาวาส คุณสมบัติของผู้นำระดับเจ้าอาวาส เป็นตัวอย่างผู้นำที่ดี เป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณ สามารถนำหลักพุทธธรรมไปปรับใช้ในการบริหารวัด ปลุกฝังให้ประชาชนมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ความสำคัญของผู้นำ คือ ถ้าผู้นำดี มีคุณสมบัติของภาวะผู้นำสูง ก็สามารถนำกิจกรรมไปสู่ความสำเร็จ ตรงกันข้าม ก็จะประสบความล้มเหลว พระพุทธเจ้า เปรียบเหมือนผู้ว่าราชการเมือง ถ้าผู้ว่าราชการเมืองดี สังคมก็ดีตาม ตรงกันข้าม สังคมก็จะสับสนวุ่นวาย ดังที่ ตรัสว่า ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรมชาวเมืองนั้นก็จะอยู่เป็นทุกข์ ...ส่วน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะ

ประพจน์ชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข สอดคล้องกับที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ให้คำจำกัดความว่า “ภาวะผู้นำ ก็คือ คุณสมบัติ เช่น สติ ปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลาย มาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ดีงาม” ในพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ให้ความสำคัญกับการเป็นผู้นำสมัยก่อน คือ ราชา ผู้ปกครอง ว่าจะนำไปดีหรือนำไปไม่ดี ขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของผู้นำ หากผู้นำตรง ผู้ตามก็ตรงและบรรลุเป้าหมาย ตรงกันข้าม หากผู้นำมีทิศทาง นำไปสะเปะสะปะ ผู้ตามก็สะเปะสะปะ ไม่ถึงจุดหมาย

2) **รู้จักบูรณาการการบริหารสมัยใหม่กับหลักการบริหารเชิงพุทธ** ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน เจ้าอาวาสนอกจากจำเป็นต้องดำเนินตามภารกิจหลักของคณะสงฆ์ 6 ด้าน แล้ว ต้องรู้จักการนำหลักการบริหารงานสมัยใหม่ 7 ประการมาปรับใช้ด้วย ซึ่งเจ้าอาวาสในเขตปกครองของคณะสงฆ์ตำบลหนองจ่อม คือ เจ้าอาวาสในเขตการปกครองสงฆ์ ตำบลหนองจ่อม อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ ได้ปฏิบัติงานตามระเบียบของมหาเถรสมาคม เรื่องกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน เพื่อให้วัดได้ดำเนินการอย่างเป็นแบบแผนในการปฏิบัติศาสนกิจ และพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ดังนี้ 1) ด้านการปกครอง เป็นนักปกครองที่ดี มีวิสัยทัศน์ ก้าวไกล 2) ด้านการศาสนศึกษา ส่งเสริมคณะสงฆ์ให้ได้รับการศึกษา ทั้งทางโลกและทางธรรม 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นประธานจัดหาทุน จัดซื้อหนังสือ ตู้หนังสือ และวัสดุอุปกรณ์ให้กับโรงเรียน, และสอนธรรมะให้ชุมชน 4) ด้านการเผยแผ่ ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในตำบลหนองจ่อม 5) ด้านการสาธารณูปการ บริจาคปัจจัยในการทำนุบำรุง ศาลาการเปรียญ วิหาร 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้มอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนที่เรียนดี นักเรียนที่ยากจน และขาดทุนทรัพย์อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับ ญัตติพร จินดาสวัสดิ์ (2558) สรุปได้ว่า เจ้าอาวาสในเขตตำบลหนองจ่อม ได้ใช้ภาวะผู้นำโดยการอาศัยวิทยาการด้านการจัดการบริหารเข้ามสนับสนุนการจัดองค์กร ด้วยการแสดงบทบาทของผู้นำในองค์กร เสริมพลังการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (บุคคล) ขององค์กรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาสนับสนุน ด้านฐานข้อมูล การสร้างบุคลากรในองค์กรให้มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีการตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ การสร้างความเป็นธรรม ความเสมอภาคในองค์กร การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ มีการประสานประโยชน์ สร้างความร่วมมือ การกระจายอำนาจที่เหมาะสม จะเป็นแนวทางในการบริหารจัดการสมัยใหม่เพื่อนำองค์กรเข้าสู่โลกาภิวัตน์ และความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน ของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ซึ่งการที่มีผู้นำเป็นผู้แสดงบทบาทโดยอาศัยหลักธรรม ถือเป็นเรื่องที่น่าสนใจในปัจจุบันของทุกองค์กร เพราะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับงาน ธงชัย

สันติวิธี และช่วยยศ สันติวิธี เรื่อง พฤติกรรมของบุคคลในองค์กร ที่กล่าวไว้ว่า คุณลักษณะของผู้นำที่มีประสิทธิภาพสูง มักจะต้องมีความเฉลียวฉลาด มีความยุติธรรม มีความเข้าใจ มีความรอบรู้ทั่วไปและความรอบรู้เฉพาะอย่าง มีการรับรู้ได้อย่างถูกต้องและเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สูงอีกด้วย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาและทั้งทฤษฎี เกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำไว้หลายประการ ได้แก่ 1) คุณลักษณะทางร่างกาย (Physical Traits) เกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาดี เช่น ความสูง พอเหมาะ น้ำหนักไม่มากเกินไป หน้าตาดี สุขภาพแข็งแรง 2) คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ (Personality) เกี่ยวกับความฉลาดความกระตือรือร้น ในหน้าที่ การงาน ความริเริ่มในทางความคิด ความอดทน ความพยายาม 3) คุณลักษณะทางนิสัยส่วนตัว (Personal Traits) เกี่ยวกับความฉลาดความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การชอบและรักงาน และ 4) คุณลักษณะทางสังคม (Social Traits) เกี่ยวกับความเห็นอกเห็นใจความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเป็นผู้ไว้วางใจได้ ร่วมงานกับผู้อื่นได้

3) ในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหาและทางแก้ไข เกี่ยวกับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนตำบลหนองจ้อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นอกจากเจ้าอาวาสจะได้ปฏิบัติตามภารกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้านแล้ว ยังได้ปฏิบัติตามหลักการบริหารยุคใหม่ 7 ประการ ดังนี้ 1) การวางแผนเป็นกระบวนการกำหนดทางเลือกในการดำเนินงานในอนาคต เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์การโดยวิธีการที่ให้ผลเป็นไปตามมาตรฐาน หรือใกล้เคียงกับมาตรฐานหรือวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ อย่างเหมาะสมและเพียงพอรวมทั้งระบุถึงวิธีการที่จะได้มาซึ่งทรัพยากรที่จำเป็นเหล่านั้นด้วย เจ้าอาวาสได้มีการร่วมกันกำหนดแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว 2) การจัดหน่วยงาน สร้างองค์กรที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์และชุมชนขึ้นมารับผิดชอบ มีบุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้นๆ มีการเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับ ความรู้ความสามารถ เพราะการบริหารงาน จะสำเร็จหรือล้มเหลว ขึ้นอยู่กับการจัดองค์กร หรือ หน่วยงานเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งเจ้าอาวาสก็ได้เลือกใช้บุคคลอย่างเหมาะสม 3) การบริหารบุคคล ก็คือการบริหารกิจการวัด ที่เป็นเครือข่ายจากบุคคลทั้งภายในและภายนอก เจ้าอาวาสได้ใช้ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการตัดสินใจ ดำเนินงานด้านปกครอง ประสบผลสำเร็จภายใต้ความร่วมมือจากบุคคลภายในวัดและภายนอกวัด เป็นการบริหารด้วยหลักธรรมาภิบาล บนฐานเมตตาธรรม 4) การอำนวยการ สิ่งที่ทำให้ภารกิจดำเนินไปด้วยดีนั้น ผู้บริหารต้องมีลักษณะผู้นำ มีการตัดสินใจและวินิจฉัยที่ดี มีการให้คำแนะนำ การจูงใจ การติดต่อสื่อสาร การตรวจนิเทศงาน มีมนุษยสัมพันธ์ และมีหลักจิตวิทยาในการออกคำสั่ง ซึ่งประกอบด้วย การสื่อข้อความ คือ การติดต่อข่าวสาร ไปยังอีกบุคคลหนึ่งหรือหลายคน เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน การสั่งงาน คือ การออกคำสั่งที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการตัดสินใจ การสั่งงานสามารถ ทำได้ 2 ลักษณะ

คือ การสั่งงานด้วยวาจา และการสั่งงานโดยลายลักษณ์อักษร และการควบคุมงาน ผู้บังคับบัญชาสามารถติดตามตรวจสอบงานที่มอบหมายหรือ งานที่สั่งการไปแล้วว่ามีการปฏิบัติตามน้อยเพียงใด ซึ่งสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น จาก การรายงาน การตรวจงาน การตรวจสอบ การอนุมัติงบประมาณหรือการเบิกจ่าย ซึ่งเจ้าอาวาสได้ ผู้นำเป็นต้นแบบที่ดีของชุมชนในด้านการอำนวยการ 5) การประสานงาน การประสานงานในวัดถือเป็นวิธีการทำงานของผู้นำแบบต่างๆ มีความแตกต่างกัน วิธีการทำงานของหน่วยงานแบบยึดสถาบัน จำเป็นต้องมีกฎระเบียบต่างๆ เพื่อประสิทธิภาพของการทำงานของหน่วยงานหรือสังคม ในผลการวิจัยนี้ เจ้าอาวาสได้เป็นผู้ประสานงานที่ดี ทำให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีปรองดอง มีจิตสำนึกที่ดี 6) การรายงาน เจ้าอาวาสได้ควบคุมกำกับติดตามงานทั้งในรูปแบบการประชุมของวัด และติดตามในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ มีความตั้งใจที่จะทำงานในหน้าที่ให้ได้รับความสำเร็จด้วยการจัดทำสรุปรายงานการปฏิบัติงานเป็นระยะ และ 7) การจัดงบประมาณ เจ้าอาวาสได้ทำการการบริหารจัดการทางการเงินของวัดตามกฎหมาย กฎระเบียบข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทางการเงินของวัดตามหลักธรรมาภิบาล คำนึงถึงการบริหารงบประมาณที่เหมาะสมกับงบประมาณที่ได้รับและเป็นธรรม มุ่งให้ชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุดในการใช้สิ่งสาธารณประโยชน์ร่วมกัน แม้จะมีปัญหาด้านการจัดองค์กร การอำนวยการ การประสานงาน และงบประมาณบ้าง แต่ถ้ารู้จักใช้การบริหารเชิงพุทธเข้ามาบูรณาการกับการบริหารสมัยใหม่ ก็จะข้ามพ้นอุปสรรคไปได้ด้วยดี สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มงคล จันทร์ส่อง (2544) ที่ว่ารูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของบุคคล มีอยู่ 3 ด้าน คือ 1) การมีส่วนร่วมจะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วม กิจกรรมจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่า จะทำกิจกรรมนั้นๆ ไป เพื่ออะไร ผู้เข้าร่วม กิจกรรมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรจะเข้าร่วมหรือไม่ 2) การมีส่วนร่วมจะต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม จะต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบ และลักษณะอย่างไร เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่ และ 3) การเข้าร่วมจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การที่จะให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วม กิจกรรมนั้นจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายด้วย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปบุคคลกลุ่มเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรม และวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน

## องค์ความรู้จากงานวิจัย

## ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา



ภาพที่ 1 แผนผังองค์ความรู้: ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา

จากแผนผัง ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย

1.คุณสมบัติของผู้นำ ควรประกอบด้วย สติปัญญา คุณธรรมจริยธรรม ความสามารถในการชักนำไปสู่เป้าหมายที่ดีงาม

2. บทบาทของเจ้าอาวาสในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ได้แก่ นำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการบริหารวัด ส่งเสริมความศรัทธาในพระพุทธศาสนา บริหารจัดการวัดให้เกิดความเจริญ และการปฏิบัติตามระเบียบของมหาเถรสมาคม

3. การบริหารจัดการยุคใหม่ของเจ้าอาวาส ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคคล การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การรายงาน และการจัดการงบประมาณ

สรุปภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเป็นการผสมผสานคุณสมบัติทางจิตวิญญาณและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยเจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศรัทธาและพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างยั่งยืน



## สรุป

สรุปภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส แยกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส โดยตรงที่ต้องทำหรือให้การ สนับสนุนพระภิกษุสามเณรภายในวัดออกเผยแผ่ซึ่งมีวิธีการ ดังนี้ การสอน ในสมัยพระพุทธเจ้านั้นการสอนจะเน้นสอนเฉพาะตัวบุคคล โดยการเริ่มสอนที่ตัวนักบวชหรือผู้มีจิตศรัทธาก่อน และสอนที่หัวหน้าชุมชนก่อน วิธีการสอนจะดูพื้นฐานของผู้จะสอนก่อน แล้วจึงสอนไปตามลำดับจากเรื่องที่ย่อยไปหาเรื่องที่ยาก การเทศน์ มีอยู่สองแบบ คือเทศน์แบบอ่านตามคัมภีร์ไบบลานและเทศน์แบบ ปฏิภาณโวหาร องค์ประกอบของการเทศน์ คือ การเทศน์ไปตามลำดับจากง่ายไปหายาก ชี้แจง เหตุผลให้ผู้ฟังเข้าใจ เทศน์สิ่งที่ผู้ฟังจะนำไปใช้ประโยชน์ได้สูงสุด และไม่เทศน์กระทบคนอื่น การจัดกิจกรรมโครงการต่างๆ เพื่อออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในถิ่นทุรกันดารและสถานที่ห่างไกล เพื่อให้ชุมชนที่อยู่ในที่ห่างไกลได้ศึกษาธรรม การอบรมธรรม ให้เด็กและเยาวชน เช่นการสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การเปิดศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด และการออกไปสอนนักเรียนตามโรงเรียนต่างๆ เป็นต้น

2. ด้านการบริหารวัด เจ้าอาวาสมีขอบข่ายหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งทางการปกครองภายใน วัด รักษาธรรมวินัย กฎระเบียบ กฎหมาย ข้อวัตรปฏิบัติของภิกษุสามเณรและการบริการสังคม แบ่ง ออกเป็น 2 อย่าง ได้แก่ (1) หน้าที่ในการบริการ คืออำนวยความสะดวกแก่ผู้บำเพ็ญกุศลนอกวัด หรือขอรับคำปรึกษาและความอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสหรือวัดหน้าที่ดูแลรักษา บูรณะซ่อมแซม ศาสนสถานหรือสิ่งก่อสร้างภายในวัด เช่น โบสถ์ ศาลา กุฏิ เป็นต้นมีหน้าที่อบรมสั่งสอนให้คฤหัสถ์ที่เข้ามารักษาศีล ให้ทาน ในวันพระหรือวันสำคัญต่างๆ ให้ตั้งอยู่ในความดี ตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสอนธรรมวินัย หรือให้ความสะดวกแก่ภิกษุ สามเณรที่จะไปศึกษาธรรมวินัยใน สถานที่ต่างๆอบรมพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ และคำสั่งของมหาเถรสมาคม (2) หน้าที่ในการปกครอง คือมีหน้าที่สอดส่องดูแลบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ให้เป็นอยู่โดยผาสุก เป็นไปตาม หลักธรรมวินัยและกฎระเบียบ มีหน้าที่อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่ภิกษุและสามเณรภายในวัด

3. ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน การมนุษย์สัมพันธ์เป็นพฤติกรรมที่ แสดงออกที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ระหว่างเจ้าอาวาสกับชุมชน ในการพัฒนาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายร่วมกัน การสร้างมนุษย์สัมพันธ์ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือ ความร่วมใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่บุคคลหรือองค์กรตั้งเป้าไว้ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำของวัด ถ้าเจ้าอาวาสมีมนุษย์สัมพันธ์ที่จะทำให้เกิดการยอมรับนับถือ และเป็นที่เคารพของชุมชนในการพัฒนานั้นต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่างวัด

กับชุมชน เพราะจะทำให้ชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาวัดอย่างเต็มที่ เจ้าอาวาสที่มีความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนสูงความสำเร็จในการพัฒนาวัดและชุมชนก็จะสูงตามด้วย

## บรรณานุกรม

- กนก แสนประเสริฐ. (2549). **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). **คู่มือถวายความรู้แด่พระสังฆาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.
- กิติ ตรีคานนท์. (2543). **เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เปลอักษร.
- กิติมา ปรีดีดีลิก. (2529). **ทฤษฎีการบริหารองค์กร**. กรุงเทพมหานคร: ธนการพิมพ์.
- ชูบ กาญจนประการ. (2509). **แบบของผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2535). **อุดมธรรมนำจิตสำนึกของสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพฯสตรี.
- พระมหาอาคม ปญฺญารโ. (2546). **ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษา วัดธรรมยุต ในเขตจังหวัดพัทลุง, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตศึกษา: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรวิทย์ บุญยะดาช. (2550). **ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.